

Temat: Stylizacja i jej typy (cz.1).

pixabay, licencja: CC 0

Pewnych wyrazów używamy zarówno w znaczeniach ogólnych (stosujemy je wówczas np. w codziennej komunikacji), jak i specjalistycznych (posługujemy się nimi jako terminami). Niektóre słowa mogą też pełnić funkcję terminów w różnych dziedzinach nauki i sztuki. Takim słowem jest np. *gatunek*. Wyrazem wieloznacznym, odnoszącym się do różnych zjawisk, jest też *stylizacja*, której poświęcona jest ta lekcja.

Już wiesz:

Omów, co w języku ogólnym oznacza wyraz *stylizacja*. Wskaż, w jakich dziedzinach wiedzy, sztuki i życia jest on używany.

Wyraz *stylizacja* używany w naukach filologicznych odnosi się do świadomego, umyślnego wprowadzenia do wypowiedzi pisanej lub ustnej, reprezentującej określony styl, elementów charakterystycznych dla innego stylu.

Teksty można stylizować na różne odmiany terytorialne i środowiskowe, a także na style funkcjonalne i gatunkowe. Można te teksty upodabniać do języka minionych epok.

Wypowiedzi stylizuje się, aby zwiększyć ich realizm, a także odtworzyć koloryt lokalny. Zabieg ten może też służyć charakterystyce bohaterów i środowiska, z którego się oni wywodzą. Cele stylizacji to również albo ośmieszenie, sparodiowanie jakiejś odmiany języka, albo jej nobilitacja (np. wytworzenie podniosłego nastroju). Stylizacja może też pełnić funkcje humorystyczne.

Stylizacja może obejmować wymowę, odmianę wyrazów, składnię lub słownictwo i frazeologię. Nadawca tekstu może dążyć do wiernego odwzorowania jakiegoś stylu lub ograniczać się do stosowania wybranych jego elementów.

Najczęściej spotykamy następujące rodzaje stylizacji:

Stylizacja środowiskowa – wprowadzanie do wypowiedzi elementów charakterystycznych dla odmian zawodowych (profesjonalizacja) lub środowiskowych (argotyzacja), takich jak gwara uczniowska, aktorska, żołnierska, język użytkowników internetu, żargon przestępców lub subkultury hip-hopu. Sygnałem stosowania tego typu stylizacji jest leksyka charakterystyczna dla poszczególnych odmian zawodowych lub środowiskowych, np. posługiwanie się takimi wyrazami, jak: *chawira*, *doliniarz*, *gryps*, które są charakterystyczne dla gwary przestępczej. Dzięki omawianemu zabiegowi można wiarygodnie opisać przebieg akcji i zaprezentować dialogi bohaterów. Jest to też sposób na nadanie ich wypowiedziom zabarwienia humorystycznego.

Dialektyzacja (stylizacja gwarowa) – nadawanie wypowiedziom cech gramatycznych lub leksykalnych, charakterystycznych dla odmian terytorialnych, czyli gwar i dialektów. Obie te odmiany są związane z językiem mieszkańców wsi, często omawiany rodzaj stylizacji wykorzystuje się, aby scharakteryzować bohaterów – podkreślić ich wiejskie pochodzenie. Bardzo często przypisuje się im wówczas nie tyle cechy charakterystyczne dla konkretnego regionu Polski, ile właściwości, głównie fonetyczne, które w świadomości

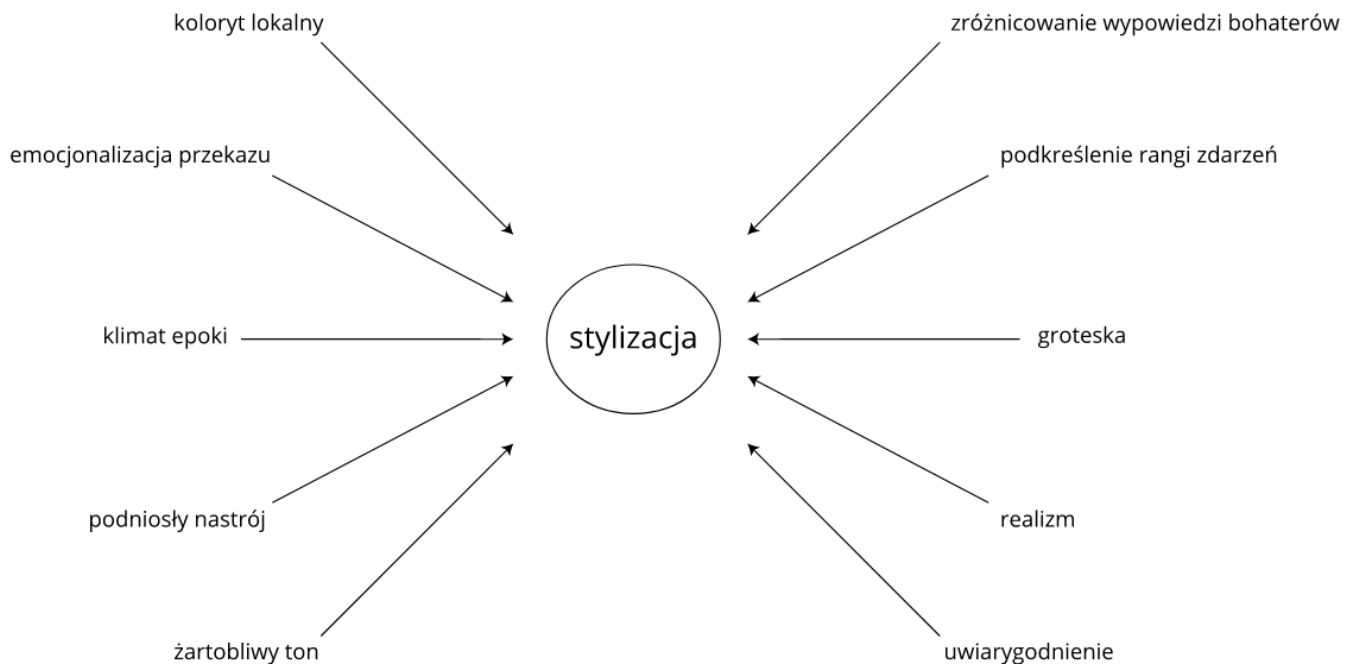
użytkowników polszczyzny łączone są właśnie z mową mieszkańców wsi. Taką cechą jest pochylanie samogłosek (wymowa „i” zamiast „e”, „o” – zamiast „a”, „u” – zamiast „o”), mazurzenie (wymowa „z”, „s”, „dz”, „c” zamiast „ż”, „sz”, „dż”, „cz”), labializacja (wymowa „ł” na początku wyrazu przed samogłoską „o”, np. *łokno* zamiast *okno*, *łoko* zamiast *oko*), prejotacja (wymowa „j” przez samogłoską, np. *janiół* zamiast *aniół*). Jedną z najczęstszych cech fleksyjnych wykorzystywanych w stylizacji jest posługiwanie się końcówką –*ów* w dopełniaczu liczby mnogiej takich wyrazów, jak *mysz*, *kapelusz*, *zupa*, czyli stosowanie form *myszów*, *kapeluszów*, *zupów* itp. Z kolei typowe leksykalne gwaryzmy, dialektyzmy i regionalizmy to *ajuści*, *akuratnie*, *dlaboga*, *na pole* (‘na dwór’), *ichni*, *flaszka*, *sznytka*, *pyrka*. Dzięki nim opisywane wydarzenia, przedmioty i zjawiska zyskują koloryt lokalny.

Archaizacja to wprowadzanie do wypowiedzi elementów językowych charakterystycznych dla języka epok minionych, czyli archaizmów. Do często używanych archaizmów leksykalnych możemy zaliczyć wyrazy: *azali*, *zawždy*, *alkierz*, *macierz*, *wartko*. Archaizmy gramatyczne to np. wyrazy odnoszące się do zwierząt i rzeczy z końcówką –*owie* w mianowniku liczby mnogiej (*ptakowie*, *psowie*, *stołowie*, *sądowie*) lub formy czasu zaprzeszłego (*Dokonał był wielkich rzeczy*). Zabieg ten może służyć zwiększeniu realizmu dzięki wprowadzeniu odbiorcy w atmosferę epoki, co czynili m.in. tacy pisarze, jak Henryk Sienkiewicz czy Ignacy Kraszewski. Może też być wykorzystywany, by wytworzyć podniosły nastrój, nadać wypowiedzi patetyczny, uroczysty charakter lub - wręcz przeciwnie - żartobliwy czy groteskowy. Prześmiewcze funkcje archaizacji wykorzystywali m.in. Sławomir Mrożek i Witold Gombrowicz.

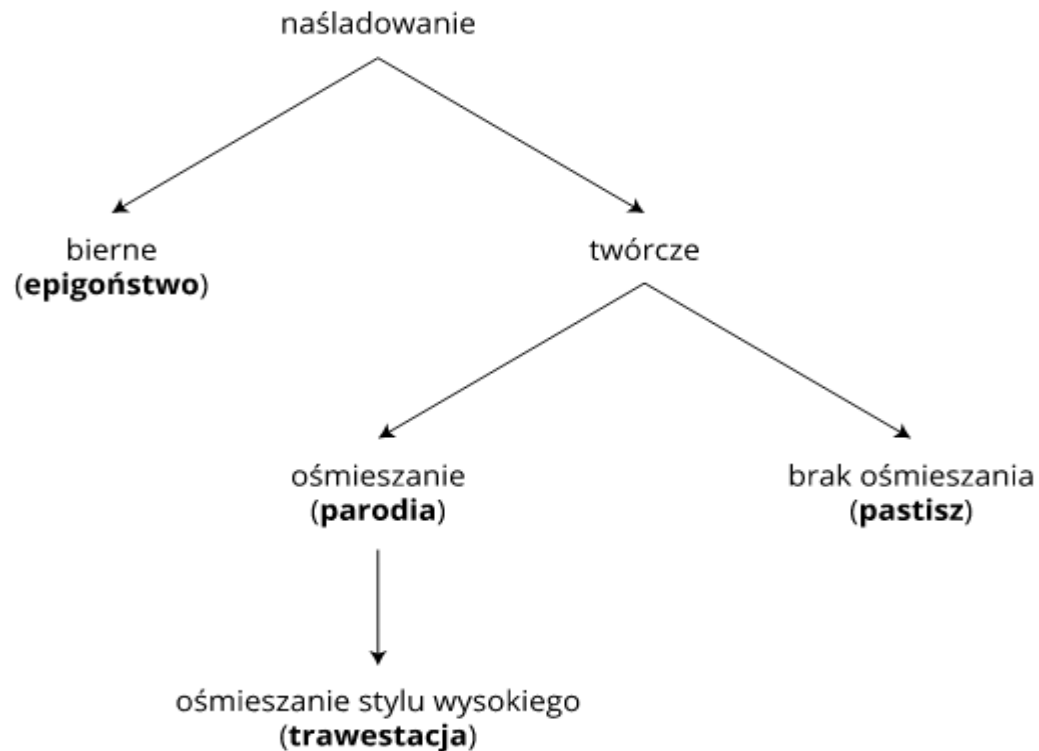
Stylizacja biblijna – to nadanie tekstom cech stylu biblijnego, a więc korzystanie z gatunków biblijnych (psalmu, przypowieści), metaforyki, frazeologii mającej źródła w *Piśmie Świętym* (*oko za oko*, *ząb za ząb*, *Arka Przymierza*) oraz charakterystycznej składni (przewaga zdań współrzędnie złożonych, szyk przestawny, przestawny).

Ponadto wyróżniamy: **poetyzację** (upodobnianie wypowiedzi do stylu artystycznego), **intelektualizację** (nadawanie tekstom cech stylu naukowego), **kolokwializację** (potoczne nacechowanie wypowiedzi) i inne rodzaje stylizacji.

Podsumowaniem dotychczasowych rozważań jest schemat prezentujący najważniejsze funkcje różnych typów stylizacji.

Warto też wspomnieć o zjawisku, jakim jest **stylizacja literacka**. Jej sygnałem są nawiązania indywidualnych: do stylów poszczególnych twórców. Te nawiązania mogą przyjmować formę biernego naśladownictwa – mówimy wówczas o epigoństwie. Częściej jednak naśladowanie ma charakter twórczy, jest pewną grą. Jeśli celem nadawcy jest ośmieszenie stylu jakiegoś autora, to taką stylizację nazywamy **parodią**, jeśli natomiast nadawcy nie towarzyszy zamiar ośmieszania samej konwencji gatunkowej, mamy do czynienia z **pastiszem**. Jego szczególną formą jest **trawestacja**, czyli przekształcenie tekstu poważnego w komiczny. Zrozumienie różnic i zależności występujących między poszczególnymi formami stylizacji literackiej stanie się łatwiejsze dzięki poniższemu wykresowi.

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Zadania

Ćwiczenie 1

Wyrazy *styl* i *stylizacja* należą do jednej rodziny wyrazów. Uzupełnijcie ją jak największą liczbą słów.

Ćwiczenie 2

- Podstawową odmianą językową w *Chłopach* jest język ogólny końca XIX i początku XX wieku.
- W wypowiedziach bohaterów *Chłopów* odnajdziemy cechy różnych gwar i dialektów.
- Gwaryzmy w *Chłopach* reprezentują wyłącznie gwarę łowicką.
- W partiach narracyjno-opisowych *Chłopów* dominuje archaizacja.
- Największe nasycenie dialektyzmami w *Chłopach* obserwujemy w dialogach.

Ćwiczenie 3

Podane tytuły utworów przyporządkuj do właściwego typu stylizacji.

Archaizacja

H. Sienkiewicz, *Ogniem i mieczem*

K. Tetmajer, *Na skalnym Podhalu*

Dialektyzacja

J. I. Kraszewski, *Stara baśń*

J. Tuwim, *Kwiaty polskie*

Stylizacja środowiskowa

B. Prus, *Lalka*

S. I. Witkiewicz, *Szewcy*

S. Wyspiański, *Wesele*

S. Żeromski, *Szyfowe prace*

W. Gombrowicz, *Trans-Atlantyk*

W. Bogustawski, *Cud mniemany, czyli krakowiaczy i górale*

Ćwiczenie 4

W przywołanych fragmentach rozpoznaj zastosowany typ stylizacji.

Wodzem ich był człowiek świętego imienia, które brzmiało: Romuald Traugutt. Pytasz, dlaczego świętym jest to imię? Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci, dostatki i spokój, wszystko, co pieści, wszystko, co raduje i jest życia ponętą, czarem, skarbem, szczęściem, a wzięwszy na ramiona krzyż narodu swego, poszedł za idącym ziemią tą słupem ognistym i w nim zgorzał. Nie tutaj zgorzał. Nie w tej mogile śpi. Kędyś daleko. Ale wówczas na czele hufca tego na tę polanę przyszedł i patrzyliśmy na niego my, drzewa.

Świadkiem dowodowym była ich długoletnia przyjaciółka, pani Wiktoria Komoda, która z rozdartym, jak mówiła, sercem złożyła następujące zeznanie: – Trzy lata patrzyłam, proszę sądu wysokiego, na to, co się tam działo. Same najpierwsze złodzieje w całym Grochowie, tak zwana więzienna elita tam się schodziła i różny towar przytaszczała. Czego tam nie było: radia, gramofony, bielizna męska i damska, a Kolczyk chodził i wszystko sprzedawał. Jednego razu przychodzę, patrzę, a pan Kolczyk na łóżku leży na obcej bieliźnie, kradziony sok malinowy do wody sobie dolewa, kradzionemy serdelkami zakąsza i mówi: – Patrz pani, pani Komoda, jak sobie żyję, wszystko mam, o czym mnie dusza zamarzy – i nogą mnie wskazał na salceson włoski, któren leżał na łóżku.

– Romulad rzekł – ciągnął dalej papież – że Bolesław Patrycjusz nie zasłużył na koronę królewską, jako że nie jest mężem sprawiedliwym, wyzuł bowiem braci z dziedzictwa ojcowskiego. (...)

– A do mnie dochodziły wieści, że ci, którycheś wykupił, stokroć ciężiej na ziemiach biskupów i klasztorów, grzbietem i ramieniem, nie myślą, pracują, niż tu jako niewolnicy pracowali.

Ale nic to dzióbku, że się starzyjemy, bez to bardziej życi docyniać umiemy. Biermy se go pokonszczyczku, bez nerwów i butlu, bo niy wiemy, co nom skludzi tajmnicze jutro. Nasze bajtle taki gryfne, choć wyflurgnom z gniozda, co wartało nasze życi, po nich bydzie poznać.

Ćwiczenie 5

Wskaż frazeologizmy, które mogą być wykorzystane w stylizacji biblijnej.

wstępować w szranki

kraina mlekiem i miodem płynąca

z pustego i Salomon nie naleje

rzucać komuś rękawicę

rzucać perły przed wieprze

węzeł gordyjski

szkoda czasu i atłasu

ciemności egipskie

trąby jerychońskie

między Scyllą a Charybdą

sól ziemi

stać pod pręgierzem

Ćwiczenie 6

Podajcie jak najwięcej związków frazeologicznych, które uzupełnią listę frazeologizmów pochodzenia biblijnego z ćwiczenia 3.

Ćwiczenie 7

Wskaż cechy stylizacji biblijnej występującej w podanym fragmencie i omów je.

Ćwiczenie 8

Z podanego fragmentu *Chłopów* Stanisława Reymonta wypisz po trzy przykłady wyrazów i form gramatycznych, które służą stylizacji tekstu na gwara.

Stanisław Reymont *Chłopi*

Długo za nim spoglądali w milczeniu, na jego smukłą, pochyloną nieco postać, dopiero gdy przeszedł niskie, kamienne ogrodzenie cmentarza i szedł między mogiłami ku kaplicy, co stała wpośród pożółkłych brzoź i klonów czerwonych, rozwiązały się im języki. – Lepszego to i na całym świecie nie znaleźć – zaczęła któraś z kobiet. – Juści, chciały go też zabrać do miasta... żeby ociec z wójtem nie jeździli prosić biskupa, to byśwa go i nie mieli... Kopta no, ludzie, kopta, bo do wieczora mało daleko, a ziemniaków mało wiele! – mówiła Anna wysypując swój kosz na kupę żółcąą się na rozkopanej ziemi, pełnej zeschłych łącin. Wzięli się chyżo za robotę i w cichości, że ino słyhać było dziabanie motyczek o twardą ziemię, a czasem suchy dźwięk żelaza o kamień. Czasami ktoś niektoś wyprostował zgięty i zbolały grzbiet, odetchnął głęboko, popatrzył bezmyślnie na siejącego przed nimi i znowu kopał, wybierał z szarej ziemi żółte ziemniaki i rzucał do kosza, przed się stojącego.

Stanisław Reymont, *Chłopi*.

Ćwiczenie 9

W podanych fragmentach *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego wskaż wyrazy, w których w celach stylizacyjnych zastosowano mazurzenie.

mazurzenie

„Do zeniacki pirsy leń,
a wpół chyci, zwyobraco”.
„Kajsim zabył złoty róg,
u rozstajnych może dróg,
copke strasny wicher zwiął
bez tom wieche z pawich piór;
żebym chocia róg ten miał –
ostał mi sie ino sznur.

Sprawdź

[Pokaż odpowiedź](#)

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 10

W podanych fragmentach *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego wskaż wyrazy, w których w celach stylizacyjnych zastosowano pochylenie samogłosek.

pochylenie samogłosek

„(...) zaraz która co przyniesie,
ino roz sie przetańcuje”.
„(...) ino te ciarachy tworde ,
trza by stoć i walić w morde”..
„Durny gajdusie,
pińiądze tobyś chcioł brać-!”

Ćwiczenie 11

Przeczytaj poniższy fragment pochodzący z prasy, a następnie zaznacz prawdziwe stwierdzenia.

Maria Wojtak *Głosy z przeszłości*

Po tym, jak media opublikowały list arcybiskupa Dziwisza do tutejszych proboszczów, na Podhalu zawrzało. Ludzie godoli, baby

jęcały, media spekulowały. Że arcybiskup sprzeciwia się góralczyźnie w Kościele. Że zabrania modlić się po góralsku. Czy jednak rzeczywiście sprzeciwia się, zabrania?

Maria Wojtak, *Głosy z przeszłości*, s. 66.

Ćwiczenie 12

Zaznacz prawdziwe stwierdzenia.

W powyższym fragmencie odnajdujemy przykład mazurzenia i pochylania samogłosek.

Wyraz *baby* to w gwarze podhalańskiej pogardliwe określenie kobiety.

W każdym zdaniu powyższego fragmentu zastosowano stylizację na gwara.

Wyraz *spekulowały* to przykład mazurzenia.

Sprawdź

[Pokaż odpowiedź](#)

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 13

W poniższym fragmencie, stylizowanym na gwara, w niektórych wyrazach pozbawiono nosowości wygłosową (końcową) samogłoskę *ę* lub *ą*. Policz, w ilu wyrazach zastosowano ten zabieg.

7

10

5

9

W chacie niedzielnie, ale i na dworze inaczej niż co dnia: niedzielne powietrze zawsze jaśniejsze, łyskliwsze. Gumna cichsze, bo żywinie lepiej dano, nie ryczy, stodoły odpoczywajo od cepa. Wrony śpio sobie na sokorach, a obudziwszy się leco pomalej, ciężej. Zający

śmieiej chodzo w ozimine, kicajo bezpieczniej, parami sie zmawiajo, abo i całemi familjami, kuropatwy suno broźnami pod same chaty i stodoły, mało sie bojo, musi wiedzo, że w chatach rożaniec sie odprawia. Nidziela, święto.

Ćwiczenie 14

Obejrzyj film *Zakłęte rewiry* w reżyserii [Janusza Majewskiego](#) (1975). Określ rodzaj zastosowanej stylizacji. Swoją wypowiedź zilustruj odpowiednimi przykładami.

Ćwiczenie 15

Z dowolnej części *Trylogii* Henryka Sienkiewicza wypisz po pięć przykładów:

- archaizmów leksykalnych,
- archaizmów gramatycznych.

Ćwiczenie 16

Wyjaśnij, co zwierzęta zaprezentowane na ilustracjach mają wspólnego z naśladownictwem.

Papuga ara, licencja: CC 0

Owca domowa, licencja: CC 0

Goryl, licencja: CC 0

Ćwiczenie 17

Zgromadźcie jak najwięcej synonimów wyrazu *naśladownictwo*.

Ćwiczenie 18

Przypomnij sobie jak najwięcej tekstów będących parodią

- wiersza *Wlazł kotek na płotek*
- baśni o Czerwonym Kapturku.

Ćwiczenie 19

Oto utwór Juliana Tuwima. Przeczytaj go, a następnie wykonaj polecenia.

(...)

O, roku, ów, kto ciebie widział w naszym mieście,
Ten z ulgą dzisiaj wzdycha: skończył się nareszcie!
Skończył się pas paskudny paskarskich awantur,
Zbliża się pokój błogi, tempora mutantur.
I ci, co pasy darli z obdartych już łodzian,
Nie bacząc, czy kto nagi, czy bogato odzian,
Dziś zębami zgrzytają, ból im serce ściska
I płaczą, że już przyszła kryska na Matyska!

(...)

Ćwiczenie 20.1

Wskaż tekst i twórcę, do których nawiązuje utwór.

Ćwiczenie 20.2

Wskaż elementy tego utworu, które świadczą o stylizacji literackiej.

Ćwiczenie 20.3

Wyjaśnij, jaki typ stylizacji literackiej jest reprezentowany przez powyższy utwór.

Ćwiczenie 21

Skandaliczna profanacja czy współczesna rewelacja? Co sądzicie na temat stylizacji zastosowanej w poniższych fragmentach tekstów? Porozmawiajcie o waszych wrażeniach i odczuciach z lektury.

„S narodzeniem Jezusa Krystusa było tak: Po ślubie Matki Jego, Maryje, s Józefem, piyrwyj zanim zacyni razem siedzieć, zastompiyła bez przycyne Ducha Świyntego. Chłop Jyj, Józef, był cłkiem sprawiedliwym i nie fciół, coby Jom obgadowali; fciół Jom po cichu posłać precki. Kie se to namyśłoł, janioł Pana pokozoł sie mu na spaniu i pedzioł: »Józefie, synu Dawida, nie bój sie wzionść ku sobie Maryje, twojej baby; bo s Ducha Świyntego jest to, co sie w niej pocyno. Porodzi Syna, ftoemu docie miano Jezus, bo Ón wybawi swoik ludzi od ik grzychów«. A stało się to syćko, co by sie dokónało słowo Pana, wypedziane bez Proroka: To Dziewica pocnie i porodzi Syna, ftoemu dadzom imie Emmanuel, to jest 'Bóg s nami'. Kie sie obudziył ze spanio, zrobiył tak, joko mu przykozoł janioł Pański: wzion swojom Babe do się, ale się do Niej nie nablizoł, jaze porodziyła Syna, ftoemu doł imie Jezus” (Mt 1, 18-25).

1. A kiedy Pan zakumał, że faryzeusze usłyszeli, że Jezus zyskuje więcej uczniów i więcej chrzci niż Jan, 2. (choć w zasadzie to nie Jezus chrzcił, tylko jego uczniowie szczegół) 3. Wyszedł z Judei i poszedł tak dla odmiany do Galilei. 4. Musiał przechodzić przez Samarię. 5. Więc wbił się do samarytańskiego blokowiska (Sychar) blisko pola, które Jakub odpalił swojemu synowi Józkwowi. 6. I tam była studnia Jakuba. Więc zmordowany podróżą Jezus, glebnał se przy studni; to było koło szóstej. 7. A tu wbija się samarytańska laska, żeby nabrać wody. Jezus powiedział do niej: „Daj mi pić!” 8. Bo jego uczniowie poszli do miasta, żeby kupić żarło. 9. Wtedy ta panna powiedziała mu: Pogięło cię? Jesteś Żydem i prosisz mnie, Samarytanę, o wodę? (bo Żydzi nie zadają się z Samarytanami). 10. Jezus na to: Gdybyś znała Boży dar i gościa, który mówi do ciebie: Daj mi pić, sama byś go prosiła, a on by ci dał żywej wody.

Ćwiczenie 22

W Dobrej czytance wg ziom'a Janka wskaż te elementy językowe, które służą stylizacji środowiskowej.

Słowa kluczowe

Zaproponuj własną kolejność słów kluczy z tego tematu. Możesz kierować się tym, co cię zaintrygowało, poruszyło, zaskoczyło itp. Przygotuj krótkie uzasadnienie swojej propozycji.

---

stylizacja

archaizacja

dialektyzacja

gwara

stylizacja literacka

